

פרשת נצבים-וילך

יְוֹלֵא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי
 פָּרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים
 הַזֹּאת: יֵד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֹה עִמָּנוּ
 עוֹמֵד הַיּוֹם לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר
 אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

רש"י:

(י"ד) ואת אשר איננו פה. ואף עם זרות העמידים להיות כ (ממחמת א):

שפתי חכמים:

כ ולא יתכן לפרש כמשמעו אף שאיננו פה שהלכו להם
 דהרי כתיב אחס נצבים היום כלכם ועוד יש לומר אין שייך לכרות ברית עם
 מי שאינו פה דלמא אם היה בא מן הדרך והיה פה לא היה מקבל הברית
 אבל אי קאלי על העמידים להיות א"ש דאף אם הנופים לא היו שם אבל
 הנשמות היו שם וקבלו הברית ועוד י"ל כי ברא כרעיה דלבויה הוא ויזון
 שהלכות קבלו הנשים הנאים אחריה' גם כן בכלל הברית:

גור אריה:

יד ואף עם זרות העתידים. דאין לפרש כמשמעו, שאינם בפנינו
 אלא במקום אחר, דהא "אתם נצבים היום כלכם" כתיב (פטוק ט),
 שהיו כולם כאן (כ"ה בראים). ואם תאמר, אחר שלא היו בעולם,
 אין אפשר לברות ברית עמהם, והלא אינם בעולם. ויש לחרץ,
 ודאי שפיר הוא, דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין
 חבידו אלא אם כן גדולים בחכמה ובמנין (מגילה ב.), ואין בית
 דין כמו בית דין של משה. וכיון שכך הוא, הרי שפיר יכולים
 לקבל עליהם ברית "את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה".
 וראיה לזה, דכתיב (יהושע ט, יז) "ולא הכנס בני ישראל כי
 נשבעו להם נשיאי העדה", אף על גב שלא היו ישראל אצל
 השבועה, אחר שנשבעו נשיאי העדה יכולים הם לגזור. וכדאי
 הנשיאים הביאו כאלה ובשבועה כל הדורות, ולא קשיא מידי:

כלי יקר:

(ג) ולא אתכם לבדכם אנכי כורת הברית הזאת וגו'. רוב המפרשים נתקשו
 מאוד בשבועה זו שהיתה עליהם ועל זרעם שלא היו בעולם עדיין ואיך
 יכנסו כברית השבועה, ושורש קושיא זו תמצא בעקידה ונמשך אחר דעתו גם מהרי"א
 ושאר מפרשים, ודעת רז"ל (תנחומא נצבים ג.) שכל הנשמות שעתידין להבראות היו שם,
 ויש שדקדקו זה משינוי הלשון שבפטוק כי את אשר ישנו פה עומד היום לפני
 ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום. ולא אמר ואת אשר איננו פה עמנו
 עומד היום לפני ה' ש"מ שמדבר בנשמות שאף על פי שאינם פה עמנו מכל
 מקום הם עומדים לפני ה' תמיד תחת כסא כבוד כמלאכים שנקראו עומדים כמ"ש
 (זכריה ג.) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. גם נראה לדקדק זה מלשון עמנו
 כי הל"ל ואת אשר איננו פה היום אלא לדקדק מזה שדווקא עמנו איננו אבל
 ישנו עם ה' ועומד לפניו, ומה שהקשו וכי יכול להשביע את הנשמה מצינו דוגמא
 לזה שאמרו רז"ל במס' נדה (ל:): שביום הלידה משביעין את האדם הוי צדיק ואל תהי
 רשע וכו'.

(י"י) כי את אשר ישנו פה וכו'. ידוע מדברי האר"י ז"ל בספר הגלגלים כי כל נשמות ישראל קשורים זה בזה מטעם ה' להפארת מען החיים הפארת ישראל אשר בחוך הגן ויש להם פרכים וענפים ויש תמה הכוללת כמה אלפים נשמות אשר הם ענפים או עלים נשמה זו. ודור המדבר היה שרש כל הנשמות היה והעמידים להיות ופארת חפן ישראל דור ודור והנמיו סופריו ודורשיו כלם תלמידי מרע"ה וכלם עמנו בהר מיני אשר שרשם כ"א אלל שרשו של דור המדבר וכל דור המדבר היו ענפים אל שרש נשמת משה ע"ה שהוא הען החיים בעלמו ובעלה דמערותיה חיש האלהים ועז"א את אשר ישנו פה כ"ל הנשמות של דור המדבר הגנבים פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו על ידנו עומד לפני ה' וזהו כלל לשלשלת חבל הקדושה והנבואה ע"י נשמת משה שהיה כוללת את כלם, ואת אשר חיוו פה הנשמות העמידים להיות עמנו היום הם עמנו בשרש נשמתו. וזה בעלמו כוונה ענין הקבון שקבאם כאן שהיה כדי שכל ישראל יהיו ערבים זה בזה חיש בחתיו וברעהו והוא מלד שיש להם קשר ודבוק עמנו ע"י הנשמות הסבוכים בסבך עץ החיים. חיש את רעהו יעזרו להשלים קומה שלמה וז"ל שיחוקן האחד וזאת השני כי האלה אחד לז"א ח"כ כי חסם ידעהם ע"פ מ"ש ששאל מין ח' לר' פלוני האל כתיב בהורה אחרי רבוי: להקות ורוב העולם עובדים ע"ז מדוע אינכם עובדים והשיב לו בישראל כתיב שנעשים בשם ובעכו"ם כתיב שש נשמות והכוונה כי ישראל כולם נפש אחד אחד מען החיים אשר בחוך הגן ונשמות ח"ה המה ממקום הפרוי לרשות רבנים לזה חין קבולם נשמות לזה חין קבולם חבורם הנור כלל וכלל בעליו מפני הקדושה כקוף בפני אדם ואין שייך אחרי רבנים להקות וז"ל שזה שפראם היתוד והחבור נשמת ישראל זה בזה וכלם ברועה אחד יוצר כל בא כמחזק מה שידעתם שכל האומות ביקפו ובשכס אחד עובדים עכו"ם אל תחשו לקבולם:

(ג) המקירה חס יכולים לקבל גם לביהם
 אחריהם הוא רק על דבר שהוא טוב להם, אבל על דבר שהוא לו לזכות ופרייה בודאי יכולים לקבל עליהם ולזכורם, ולכן יכלו לקבל על הדורות הבאים יקיים כל התורה שמי שהתורה היא רק ליישר את הבריות ולהדריך בדרך ישרה שלא ישחקו בהמות הנשמות, ושיכא להשלים הלכה כונת מה שברא ה' את האדם כמ"ס (סימן ל טו) ראה נחמי לפניך את החיים ואלה הפעול (כ) ובתורה בחיים למען חמיה חסיה וזכרך, ונאמר (סימן ו כד) ויגוה ה' לעשות את כל החקים האלה לעובד לו כל הימים ובמ"ס (שם כה) וזקדק חיים לנו כי נשמור לעשות את כל החקים האלה וטרנס מקראות באלה, האם יש לספק שהנבואה עליהם לתוש לעולם הבאים להביאם לחיי הנשג והנוף. ג) כי שפ"ת צורא כל המציאות ומחליט כל האשמות וכידו נשג כל פי זאם יחלק הפנההו רגע אחד מהיה כל הבנייה חסם ואין, חס הוא יגוה דבר, שיחק שיוצרך לזה הסכמת הנצורה? כמ"ס (יחזקאל כ"ג) הי חני נחם ה' חס לא ביר חזקה נו' חלךך עליכם, ואלום ענין הכרית וקבלת יבראל התורה לא תפני שהיו יכולים לעכב אלל מפני שחפן ה' לזכותם שיהיה דברו חזק וקיים להם, לכן הפהדל שהם בעלמם יחמיטו וישמעבדו לעשותם, ויקבטו הדברים בלכס נקבלם חזקה ואלמיה

אברונאל:

עם היות שכפי הדין (גיטין יא, ע"ב במשנה): "זוכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו" וכן (שבועות מז, ע"א): "אין אדם מוריש שבועה לבניו", רצונו לומר: לחייכם בשבועה אשר הוא עשה בימיו לבניו — אין ספק שאם אדם קיבל הלוואה מאחד, שתחייב בפרעונה הוא ובניו עד עולם. כי כמו שהבנים זוכים בירושת נכסי אביהם, ככה הם מחוייבים לפרוע חובותיהם, וחייב (=חובות) האבות... מוטל על הבנים, אף על פי שלא היו עדיין בעולם. וידוע שהי יתברך זכה בישראל, מפני שהוציאם מכור הברזל ממצרים מכית עבדים והם ומקניהם וקניינם היו מאתו ומידו, כמו שכתוב (ויקרא כה, גה): "כי

לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ולפי שזכה בגופותיהם כעבדים כנעניים וזכה גם כן בנפשותיהם לפי שהשלימם שלימות נפשית במתן תורתו, לכן הכניסתם בברית הראשון בהוציאם אותם ממצרים... ולכן אמרו בעת ההכנסה באותו ברית "נעשה ונשמע", רצונו לומר: בגופותינו נעשה ונעבוד כעבדים אל אדוניהם, ובנפשותינו נשמע ונאמין כתלמידים לרבה. ולפי שעתה רצה השם יתברך לעשות עמהם חסד אחר, והוא בירושת הארץ הקדושה, הביא הצורך שייכנסו בברית חדשה, לפי שהראשון היה על שעבוד גופם והכניעת אמונתם והשנית היא על ירושת הארץ. והיה עניין זה הכרית וכונתו, "שלא בחרבם ירשו ארץ" (תהלים מד, ד) ולא הורישוה (=קיבלוה בירושה) מאבותיהם, אבל ה' יתברך נתנה להם לא במתנה, כי אם בתורת הלוואה, כמו שכתוב (ויקרא כה, ג): "והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ"; ושיתחייבו לעבוד בה את אדוני הארץ, ושלא יעבדו אלוה אחר וזולתו, כי יהיה זה מרד וקשר גדול אליו.

הנה התבאר מזה צורך הברית הזה ותכליתו. והתבאר עם זה גם כן שהאומה הזאת היא לפניו יתברך כעבדים נרצעים עד עולם, ושכניהם ובני בניהם הם כעבדים כנעניים שלא יהיו חופשים בשום צד... ועל כן אמרו תז"ל. שכול בר ישראל מושבע מזה סיני, לפי שאז נכנסו לעבודת האל יתברך, וכול זרעם היוצא מהם הוא באותו חיוב ועבודת, לא יצא חופשי.

הרי לך שמפאת הגוף ומפאת הנפש ומפאת ארץ מגוריהם אשר גרו בה, היו הבנים מחוייבים ונכללים בברית שקיבלו אבותם, לא מצד השבועה שעשו, כי אם מדין העבדות אשר קיבלו בהוציאם אותם מארץ מצרים, ומפאת התורה שקיבלו בפיקדון, והארץ הנבחרת שקיבלו בהלוואה. ואל זה כוודאי כיוונו חכמינו וזכרונם לברכה במדרש תנחומא בפרשה זו (נצבים ג) באומרם, שהיו הנשמות כולם בשעת הברית... לפי שהיה הברית ההוא כולל לכל העתידים לבוא ככול הדורות.

ולחיות יסוד הברית והשעבוד הנצחי כולו יציאת מצרים, היה תמיד נזכר בפני השם יתברך וכפי נביאיו. והיו מועדי ה' כולם "זכר ליציאת מצרים", כי זה מורה על השתעבודת הנצחי.

"לדעתי אין דבר השבועה הזאת כמו שחשבו רבים, ואין קיום ונצחיות ברית ה' יתברך ואהבתו עם האומה הזאת תלויים בחומרתה, אבל הוא קיום ודבוק טבעי הכרחי גדול וחזק ממנו, לא ישוער בטולה בשום צד ענין בעולם. והוא מה שיחייב ח'ק וטבע כל נמצא שלא להפרש מחיו, מה שישים ברית כרותה לכל בעל חיים שלא יאבד את עצמו (לדעת), שזה אם ישוער באחד מעיר וברוב הימים להפסד דמיונו יעבר החוק ההוא ויאבד עצמו, הנה באמת לא ישוער אפשרותו על כל אישי אותו המין, וכמו שאמר: 'בטלה דעתו אצל כל אדם'..."

...וכן על זה האופן עצמו לא ישוער אפשרות הנור האומה הזאת מאלקיה וממצותיו וחוקיו בשום פנים, כי הוא חק מוטבע בהם, יותר חמור ויותר חזק משבועה, והוא הוא עיקר הברית והאלה אשר לא תופר לעולם. כי לא ישוער לאומה שתבחר בסורה מעל אלקיה, בשום פנים שישוער שיבחרו כל אנשים ליחנק יום אחד, ומה שאינו בח'ק טבע האדם לעשותו, הנה הוא נחשב לנמנע גמור בחוקו..

...כמו שהיא ברית כרותה לעולם שלא יתבטלו אנשי כולם מצד בחירתם בביטול פריה ורביה וכיוצא, אף על פי שאפשר שאחד מעיר יבחר לעשות (כך). ולזה היתה הברית הכרותה בינינו ובינו יתברך, ברית עולם, אשר לא תשוער הפרתו בצד מהצדדים. וזהו בלי ספק סוד מאמר: 'את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום'..."

מדרש תנחומא - נצבים ג:

וכן אתה מוצא כשביקשו (ישראל) לפרוק עול שבועתו בימי יחזקאל, מה כתיב שם? — (יחזקאל כ, א): "כאו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה'". אמרו לו: בן כוהן הקונה את העבד, מהו שיאכל בתרומה? אמר להם: אוכל. אמרו לו: אם חזר כוהן ומכרו לישראל, לא יצא מרשותו? אמר להם: הן. אמרו לו: אף אנו יצאנו מרשותו, נהיה כאומות העולם. אמר להם יחזקאל לישראל (שם שם, לב): "והעולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן. חי אני נאום ה' אלהים אם לא ביד תזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם". נכי בשבועה אתם עומרים; ולכן נאמר (דברים כט, יב-יד): "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. ולא אחכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת. כי את אשר ישנו פה עמנו היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום".

הנבואה הזאת עצומה היא מאד, ראוי לתת לב עליה, כי רובה קרה אותנו וראינו בעווננו בגלות המר והנמחר הזה שאנחנו בו כחוק בני אדם. ועניינה אין ספק שלא נתקיימה בגלות ככל, אלא בגלות רומי אשר אנחנו בו, שבני ישראל מפני צרות הגזירות והשמדות ומפני חרבות האוייבים יצאו מכלל הדת וחשבו להיות כגויי הארצות ועשו זה בחושכם שבזה חסור מהם השגחת השם יתברך ויצאו מחובת שמירת תורתו... ויהיו מוצלחים כמעשיהם כהצלחת העמים ההם ולא יהיו עוד עם השם וצאן מרעיתו, ולא ייזכר שם ישראל עוד עליהם... וכנגד המשומדים והאנוסים שיצאו מכלל הדת אמר: "ובחמה שפוכה אמלך עליכם", שהחמה היא מפני שעברו על דת. ורמו בזה שאף על פי שישתדלו הם וזרעם אחריהם להיות כגויים גמורים, הנה לא יהיה כן, כי תמיד יקראו אותם משפחות הארצות "יהודים" וכשם "ישראל" יכנו אותם בעל כרחם, ושיחשבו אותם ליהודים ויעלילו עליהם שהם מתויהרים בסתר ובאש שרוף ישרפו אותם על זה. וכול זה נכלל באומרו: "ובחמה שפוכה אמלך עליכם", שאף על פי שהם ירצו להראות עצמם גויים, הנה בעל כרחם יהיו נחשבים ליהודים, כי המלך ה' צבאות ימלוך עליהם בעל כרחם.

אברבנאל:

בארות יצחק (הגרי"פ גולדווסר):

תכלית כריתת הברית שבאותו מעמד היתה כמבואר בפסוק: "למען הקים אותך היום לו לעם" (ראה ספורנו). וכן הוגדר מעמד זה בפרשת כיתבוא: "הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך" (כו, ט). ענין היווצרות עם הוא, שהפרטים המרובים נהפכים להיות יחידה אחת הקרויה עם. נראה שעל ידי שכרת הקב"ה ברית עם הרבים בתור גוף אחד – ולא עם כל יחיד ויחיד – על ידי כך נעשו יחידה של עם. עתה יובנו הפסוקים היטב: בפתיחה של "אתם נצבים" וגוי מדגישה התורה את היותם אנשים מסוגים שונים. בכך בא לידי ביטוי מצבם קודם הברית כאשר עדיין לא היו בבחינת "עם ישראלי" כי אם "כל איש ישראל" – כינוס של יחידים ישראל. ממשך משה רבינו ואומר שכרת ברית עמהם לא כריבוי של יחידים כי אם כיחידה אחת. על ידי כך יחול עליהם שם "עם", ובכך ייהפכו להיות יחידה אחת. על כן אמר: "לעברך בברית", "כרת עמך", "למען הקים אתך" – הכל בלשון יחיד, לפי שכל מעשה כריתת הברית היה עם הכלל האחד.

ומה שחזר הפסוק ואמר בלשון רבים: "ולא אתכם לבדכם" וגוי, יבואר כך: אחת מן המשמעויות העיקריות של היות בני ישראל "עם", היא – שעל ידי כך יחולו ממילא חיובי תורה ומצוות עליהם ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם. שכן אילו היו רק היחידים מתחייבים בתורה ומצוות, היה מן הראוי לדון שמי שקיבל על עצמו הרי הוא מחויב, ומי שלא קיבל על עצמו אינו מחויב. אולם מכיוון שהברית נכרתה עם הכלל ונתחייב העם בתורה ובמצוות, נעשה מחויב כל המשתייך אל הכלל מבלי לקבל את הסכמתו לכך. ומדויק אם כן היטב אומרו "ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת", בדווקא נקט כאן לשון רבים כדי להודיע שהברית לא נכרתה עמהם כרבים, שאם כן לא היו אלה שאינם שם מחויבים. אלא "עמך" נכרתה הברית ולא "עמכם", – וכמו שנאמר "כרת עמך היום" – ועל כן מחויב בה גם "אשר איננו פה עמנו היום".

במגילת אסתר נאמר: "קיימו וקבל וקבלו (קרי) היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם" וגוי (ט, כז). ובמסכת שבת (פח:) דרשו מכאן: "הדר קבלוה (את התורה) בימי אחשורוש, דכתיב קיימו וקבלו – קיימו מה שקבלו כבר". בספר "קול אליהו" הוכיח בשם הגרי"א שדרשה זו היא דווקא מן הכתיב החסר "וקבל". ומוכן היטב מדוע נרמזה כאן קבלת התורה דווקא בכתיב חסר שהוא בלשון יחיד, דקבלת היהודים על עצמם היתה בתורת עם – "כאיש אחד בלב אחד" – ולא בתורת יחידים. [וכמו במעמד הר סיני שנאמר בו "ויחן שם ישראל" – בלשון יחיד].

אף כאן דווקא משום שהעם קיבל כיחידה אחת, יש בכח קבלה זו לחייב את זרעם ואת הנלווים עליהם.